

Mielenterveyden keskusliitto
Ratakatu 9
00120 Helsinki
Puhelin (09) 565 7730
Telekopio (09) 565 77334

Suomen Mielenterveysseura
Maistraatinportti 4 A
00240 Helsinki
Puhelin (09) 6155 1700
Telekopio (09) 6155 1770

Mielenterveyden vihreää kirjaa koskevia kannanottoja

Suomessa toimii mielenterveyspooli, joka on mielenterveysalan kansalaisjärjestöjen, ammattijärjestöjen sekä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön alaisista tutkimus- ja kehittämislaitoksista kutsuttujen asiantuntijoiden muodostama koalitio. Mielenterveyspoolin tehtävänä on edistää kansalaisten mielenterveyttä ja kohentaa mielenterveyspalveluja tarvitsevien asiakkaiden ja heidän omaistensa asemaa, palvelujen laatua ja henkilöstön työolosuhteita sekä vaikuttaa yhteiskunnassa kansalaisten henkisen hyvinvoinnin parantamiseksi. Mielenterveyspoolin jäsenet ovat perehtyneet Mielenterveyden vihreään kirjaan ja esittävät komission käyttöön seuraavat kannanotot:

1. Yleistä

Kansalaisten henkinen hyvinvointi on kansanterveyden olennainen ulottuvuus ja kansakuntien keskeinen menestystekijä. Mielenterveys eli henkinen hyvinvointi sekoittuu kuitenkin käsitteenä liian usein pelkästään sairauksiin, joten sen laaja-alainen merkitys jää toistuvasti havaitsematta ja katveeseen. Siksi Euroopan unionin mielenterveysstrategia on todella tarpeellinen. Mielenterveyspooli pitää tärkeänä, että prosessi etenee mahdollisimman ripeästi strategian valmistumiseen.

Strategian viimeistelyssä on toivottavaa, että mielenterveyden edistäminen tulee keskeiseksi painoalueeksi, koska sen avulla tavoitetaan koko väestö. Mielenterveyden edistämisen tulee ulottua myös mielenterveyden häiriöistä kärsivien ja sairastuneiden ihmisten kanssa tehtävään mielenterveystyöhön niin, että aina tuetaan ja vahvistetaan olemassa olevia voimavaroja. Luettavana olevassa luonnoksessa preventio ja häiriöt korostuvat liiaksi, jolloin yhteiskunnallinen strateginen taso jää liian ohueksi.

Asenteet tulevat esiin siinä kielessä, jota käytetään. Ihmisoikeudet ja ihmisten välinen yhdenvertaisuus velvoittavat olemaan huolellisia asioiden ilmaisussa. Esimerkiksi se, että on "edistettävä psyykkisesti vajaakuntoisten sopeutumista työelämään" sisältää asenteellisen valinnan. Länsimaisissa yhteiskunnissa ei kaikille riitä työtä, toisaalta työelämässäkään tarvitaan uudistumista, uusia työmuotoja on kehitettävä ja on tuettava mielenterveyttä ylläpitävää monipuolista toimintaa. Asioita tulee tarkastella laaja-alaisesti monista eri näkökulmista ja etsiä uusia, luovia strategioita siihen, että myös vajaakuntoiset löytävät paikkansa yhteiskunnassa. Sopeutumisen sijasta tarvitaan työelämän käytäntöjä – kuten sosiaalisia yrityksiä – jotka sekä edistävät terveyttä että ovat tuotannollisesti merkittävää toimintaa.

Asiakirjassa esitetään mielenterveys yksilökeskeisenä tilana (WHO:n määrittely), vaikka se nykyisin ymmärretään dynaamiseksi voimavaraksi, jolla on vahvat yhteyden siihen elämäntilanteeseen, hallinnolliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen ympäristöön, jossa ihmiset elävät. Tiedetään, että hyvä elämä mahdollistaa hyvän mielenterveyden, joten kansalaisten mielenterveyden edistäminen on ensisijaisesti yhteiskunnallista toimintaa ja hyvän elämän edellytysten luomista. Hyvään elämään kuuluu turvattu perustoimeentulo, toimivat ihmissuhteet ja jäsenyys erilaisissa yhteisöissä, itsemääräämisoikeus ja osallisuus, mahdollisuus löytää oman elämänsä tarkoitus ja sellaiset palvelut ja rakenteet, että kansalainen saa tarvitessaan oikea-aikaiset, tarkoituksenmukaiset ja toimivat palvelut. Mielenterveystyö on näin ollen mitä suurimmassa määrin yhteiskunnallista toimintaa ja vain osittain lääketieteellisiin tekijöihin nojaavaa (haasteisiin vastaaminen, kohta 4). Lääketieteellinen toiminta korostuu vasta silloin, kun tavoitteena on häiriöiden hoito ja lääkinnällinen kuntoutus.

2. Väestön mielenterveyden relevanttius EU:n strategisten tavoitteiden kannalta (Komission kysymys 1.)

Esitetty perustelu uuteen strategiseen kansalaisten mielenterveyttä edistävään toimintaan on täysin relevanttia. Esitetyt puutteet ja parannusta edellyttävät asiat ovat yleisesti tunnettuja ja sellaisia, joiden työstämiseen tarvitaan arvovaltaista koko Euroopan laajuista yhteistyötä ja tukea. Painoalueiden viimeistelyssä tulee koko väestön mielenterveyden tukeminen nostaa kuitenkin keskiöön, koska siten on mahdollista auttaa kansalaisia löytämään omat voimavaransa ja muuttaa toimintakulttuureja inhimilliseen suuntaan. Yhteisellä Euroopan laajuisella toiminnalla on runsaasti ajankohtaisia haasteita, koska kansalaisten henkinen pahoinvointi – mikä ei tarkoita aina sairautta tai psykiatrisia häiriöitä – on erittäin yleistä.

3. Mielenterveysstrategian tuoma lisäarvo nykyiseen toimintaan, kohdan 5. painopisteiden asianmukaisuus (Komission kysymys 2.)

Mielenterveysstrategian tarve perustellaan tarkoituksenmukaisesti. Mielenterveyspooli haluaa lisäksi kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin:

- Nykyisin on jo käytettävissä runsaasti tutkimuksella tuotettua tietoa, jota voidaan käyttää päätösten perusteena ja suuntaamassa strategisia valintoja esimerkiksi rahoituksen suuntaamisessa. Tietämysjärjestelmän kehittäminen on tarpeen ja samalla tiedon hyödyntämisen edistäminen.
- Strategiaan tulee sisällyttää myös tarkoituksenmukaisia keinoja strategian toteuttamiseksi.

Strategiassa esitetyt painoalueet ovat asianmukaiset ja loogiset. Mielenterveyspooli pitää lisäksi tärkeänä sitä, että tarvittaessa apua ja hoitoa tulee saada ihmisarvoa kunnioittavalla tavalla helposti, oikea-aikaisesti ja viiveettä.

4. Kohtien 6 ja 7 aloitteiden tarkoituksenmukaisuus (Komission kysymys 3.)

Mielenterveyspooli pitää kaikkia tehtyjä aloitteita erinomaisina ja kannatettavina ja haluaa lisätä ainoastaan muutamia täydentäviä ajatuksia:

Euroopan unionin mielenterveysfoorumin perustaminen on erittäin hyvä valinta asioiden prosessoimiseksi. Toiminnassa on kuitenkin huolehdittava siitä, että foorumi on työprosessien ”tarkistuspiste” ja rakenne prosessien etenemiselle. Osallistujien monipuolisuudesta on huolehdittava, esimerkiksi potilasjärjestöillä, omaisjärjestöillä ja mielenterveysalan ammatillisilla järjestöillä on toisistaan poikkeavia ja siten toisiaan täydentäviä näkemyksiä esitettävänä.

Komission tulee velvoittaa jäsenmaita luomaan mielenterveystyöhön kaikki yhteiskunnan sektorit ylittävä toimintarakenne kansalliselle, alueelliselle ja paikalliselle tasolle. Se voisi perustaa edellä mainitun kaltaisia foorumeita kansalliselle, alueelliselle ja paikalliselle tasolle niin, että luotaisiin mielenterveystyöhön yhteydet kansalaisen tasolta komission tasolle.

5. Muut kannanotot

Deinstitutionalisaatio tarkoittaa laajempaa asiaa kuin dehospitalisaatio, joten on strategisesti tärkeä jatkaa jätävästi ja pitkäkestoisesti nimenomaan laitospalveluiden vähentämistä. Laitostava toimintakulttuuri jatkuu avohoidossa, kuntoutuksessa ja muissa syrjäytävissä yhteiskunnallisissa käytännöissä, ellei yhtäältä kuntoutujien osallistumista mielenterveyspalveluiden suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin sekä yhteiskunnalliseen päätöksentekoon laajemmin turvata. Mielenterveyskuntoutujien oma palvelutuotanto (vertaistuki, koulutus, työllistyminen jne.) on merkittävää toimintaa ja ansaitsee kannustuksen ja taloudellisen tuen kaikissa maissa.

Kansalaisten eriarvoistuminen on lisääntynyt ja heikoimmassa asemassa olevien väestönosien hyvän elämän edellytykset ovat heikentyneet pysyvästi. Mielenterveyspooli pitää henkisen hyvinvoinnin kannalta tärkeänä sellaista strategista valintaa, että heikoimmassa asemassa olevien ihmisten

- elämäntilannetta parannetaan,
- asumisolosuhteita kohennetaan ja
- taloudellinen toimeentulo varmistetaan.

Kaikissa yhteiskunnissa tulee luoda edellytykset siihen, että kaikki voivat tulla kuulluksi. Esimerkiksi vapaaehtoistyöntekijöiden, kaikkien ammattiryhmien, kaikkien potilas- ja omaisjärjestöjen näkemysten kuuleminen ja huomioonottaminen on tarpeen laaja-alaisen mielenterveystyön kehittämiseksi.

Stigman vastainen työ on pysyvästi tarpeellista. Ihmisoikeuksien ja ihmisten yhdenvertaisuuden parantamiseksi tehtävää työtä ei voi liiaksi korostaa.

Komissio voisi seuraavaksi esittää toimintaohjelmien tekemistä vuosittain sekä niiden tarkistamista vaikkapa joka toinen vuosi.

6. Lopuksi

Mielenterveyspooli haluaa kiittää Euroopan unionin tasolla tehtävästä mielenterveyttä edistävästä työstä ja toivoo, että strategia saadaan viimeistellyksi mahdollisimman pian. Tämä suomalainen koalitio toimii omalta osaltaan strategian toteuttamiseksi ja mielenterveyden edistämiseksi.

Timo Peltovuori
toiminnanjohtaja
mielenterveyspoolin puheenjohtaja

Pirkko Lahti
toiminnanjohtaja
mielenterveyspoolin sihteeri

This paper represents the views of its author on the subject. These views have not been adopted or in any way approved by the Commission and should not be relied upon as a statement of the Commission's or Health & Consumer Protection DG's views. The European Commission does not guarantee the accuracy of the data included in this paper, nor does it accept responsibility for any use made thereof.